

NINA KOSTOVIĆ: “Žene na brodu mogu raditi sve što i muškarci”

MORSKE PRIČE

Žene su danas uspješne u pomorskim zanimanjima kao časnice, skiperice, ribarice, kapetanice bojnih brodova i daleke plovidbe... Kada je početkom 2024. u Splitu promoviran 16. naraštaj kadeta integriranog prijediplomskog i diplomskog sveučilišnog studija Vojno pomorstva u Splitu zamjenik načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga RH general-pukovnik Siniša Jurković posebne čestitke uputio je poručnici korvete Antoniji Puhalo, najboljoj u generaciji.

Ipak, prema istraživanju koje je provela UN-ova Međunarodna pomorska organizacija (IMO) žena još uvijek puno, puno manje nego muškaraca u brodarskim kompanijama – u pomorskim zanimanjima na brodovima ih je svega 1,2%, a kad se gleda ukupna radna snaga, što uključuje upravu, marketing, prateće poslove... ima ih oko 30%.

O tome kakav je položaj žena u pomorstvu i o tome kako je ženi raditi na brodu, u radnoj sredini gdje potpuno dominiraju muškarci, razgovarali smo s Ninom Kostović, Zadrankom koja je provela 5 godina ploveći kao časnica na 365 metara dugačkom francuskom trgovačkom brodu koji prevozi kontejnere. Posljednjih 5 godina radi sa studentima nautike kao asistentica na Pomorskom odjelu Zadarskog sveučilišta i razvija znanstvenu karijeru. Često javno nastupa na temu žena u pomorstvu na stručnim skupovima i okruglim stolovima povodom Međunarodnog dana žena u pomorstvu koji se obilježava 18. svibnja.

Po vašem mišljenju ima li još uvijek ograničenja za žene u pomorskim zanimanjima?

Žene na brodu mogu raditi sve što mogu raditi muškarci. Spol s tim nema nikakve veze. Ako je pomorstvo nešto u čemu se želite okušati, svakako to i probajte bez obzira jeste li muškarac ili žena. Isto tako, možda ćete saznati da to i nije za vas, ali to neće biti stvar spola nego nekih osobnih preferenci i toga kako vi taj posao doživljavate, je li to nešto što vama osobno odgovara ili ne. S obzirom da smo da smo mi žene u pomorstvu još uvijek u manjini, moramo se dosta truditi da bi uopće ušle u taj svijet, da bi opstale i dokazale da spol nema veze s profesionalnim obavljanje tog posla.

Htjela bih poručiti ženama da nema razloga da odustaju od pomorske karijere ako to žele. Neće im biti lako, ali na brodu nema mjesta predrasudama. Bitno je da radite svoj posao i da ga radite kako treba. A to kojeg ste spola, stvarno tu ne igra nikakvu ulogu.

Kakav je danas položaj žena u pomorskim zanimanjima? Brojke govore da je žena sada oko 1,2%, i to je dvostruko više nego 2015. godine. Na svjetskom nivou govori se o oko 25 000 žena koje su na brodovima brodarskih kompanija. Ta statistika se ne odnosi na tzv. bijelo osoblje dakle na žene koje rade neke druge poslove na brodu, npr. kuharice, spremačice ili kozmetičarke u spa salonima na cruiserima, na skiperice, voditeljice u charteru, hostese i slično.

Da, ali ipak i većina od ovih 1,2% žena sveukupne pomorske flote svijeta radi na turističkim brodovima, cruiserima, a ne na trgovačkim brodovima. Na trgovačkim brodovima žena je i dalje rijetkost, no i to je nešto što se s godinama mijenja. Vrlo sporo to ide, ali mijenja se. Prije deset godina kad sam ja krenula na brod, malo je bilo žena, Hrvatica koje su uopće bile aktivne pomorkinje. Sad ih je daleko više.

Smatrate li da su tome doprinjele kampanje Međunarodne organizacije pomoraca koja je 2021. godine 18. 5. proglasila Međunarodnim danom žena u pomorstvu. Na taj dan se protekle tri godine tako u cijelom svijetu, pa i u Hrvatskoj, održavaju brojni skupovi na temu žena u pomorskim zanimanjima, s ciljem odavanja počasti ženama u pomorskoj industriji i poticanja njihovog zapošljavanja, zadržavanja na brodu i karijernog napredovanja u pomorskom sektoru.

Vjerujem da su te kampanje pridonijele povećanju broja žena u pomorstvu. Ta je tema postala aktualna i mnoge brodarske kompanije sada rade na tome da povećaju broj časnica na svojim brodovima.

Kakav je bio vaš ulazak u pomorsko zanimanje? Vi ste iz obitelji pomoraca?

Moj djed po ocu je bio pomorac, imam te gene. Otac nije bio pomorac, ali moj brat i ja smo pomorci. Brat se brzo s trgovačkih brodova prebacio na jahte, a sad više ne plovi. Završila sam Pomorski fakultet u Splitu i nisam zapravo niti kad sam ga upisivala taj fakultet niti kad sam ga završavala znala hoće li moj profesionalni život biti na brodu, ali imala sam želju probati.

Je li oko vaših ambicija za odlazak na brod bilo nekih predrasuda u vašoj obitelji i u okruženju?

Ne. Na Pomorskom fakultetu sam imala kolegice. Većina njih je išla drugim putem, nisu išle na brod, ali nisam tu naišla na nikakve kontroverze oko mog odlaska na brod. S obiteljske strane također sam imala potporu. To mi je pomoglo da se ohrabrim i da pođem na brod. Kad sam dobila priliku za kadeturu iskoristila sam je i na ostala sam 5 godina u tom poslu. Poslije je moj život krenuo drugim tokom. I dalje sam u struci, ali sada sam asistent na Pomorskom odjelu Zadarskog sveučilišta. Drago mi je da sam ostala u tom svijetu.

Prvi posao u kadeturi ste odradili na strancu, na francuskom kontejnerskom brodu?

Da, svih tih 5 godina odradila u istoj francuskoj kompaniji CMA CGM. Oni imaju isključivo kontejnerske brodove.

Jeste li bili jedina žena na brodu dok ste plovili ili vas je bilo više?

Samo kad sam bila kadetkinja na brodu sam imala još jednu kolegicu, kadetkinju koja je došla nešto prije mene. Svi moji kasniji ugovori su bili takvi da sam uglavnom mijenjala ženu u posadi broda i bila sam jedina. Kompanija CMA CGM je u vrijeme mog dolaska taman bila u periodu kada su im izlazili novi brodovi, kada su trebali posadu. Tada su počeli provoditi kampanju privlačenja žena na brodove. Oni apsolutno pozitivno gledaju na žene na brodu. Zato sa samim dobivanjem kadeture kao žena nisam imala nikakvih problema.

Kako su se prema vama na brodu odnosili drugi muškarci u posadi?

Imam stvarno ugodna i lijepa iskustva. Možda zato što sam bila isključivo na brodovima koji su bili u managementu Hrvata, s obzirom da ta francuska kompanija ima svoju podružnicu u Rijeci. Preko nje se zapošljavaju naši ljudi. Tako da sam uglavnom bila na brodovima gdje su časnički dio posade bili Hrvati, ili miješano Hrvati i Crnogorci, a ostatak posade su bili Filipinci. Samim time što sam bila sa našim ljudima već mi je bilo lakše, jer izvan posla sam mogla pričati svoj jezik i družiti se s ljudima iz svojeg kulturnog okruženja. Bila sam ugodno iznenađena jer nitko od njih mene kao pomorku nije krivo gledao niti je smatrao da meni kao ženi nije mjesto na brodu.

Pomorski kruh je tvrd, sa sedam kora, težak je i muškarcima i ženama. Riječ je o veoma stresnom životu sa skoro vojničkim ustrojem, mjesecima ste odvojeni od obitelji, od prijatelja... osuđeni na boravak u ograničenom prostoru s kojeg se ne možete maknuti. Kako ste to podnosili? Ipak je jedan poseban psihološki pritisak raditi na brodu.

Da, slažem se. Taj bi posao bilo vjerojatno idealan da ga možete obaviti pa otići kući. Ali to nije taj slučaj. Na brodu ste nekoliko mjeseci, ovisno o ugovoru koje nudi pojedina kompanija. U mom slučaju je to bilo po 4 mjeseca. Činjenica je da u ta četiri mjeseca stavljate svoj privatni život na čekanje i cijeli vam se život svede samo na posao.

Je li vam to bilo stresno?

A boravak u tom skučenom prostoru na brodu...? Jeste li imali svoju kabinu?

Jesam. Svaki član posade na suvremenom trgovačkom brodu mora imati svoju kabinu. Nema tu više zajedničkih kabina i dijeljenja toaletnog prostora. Svatko ima svoju kabinu sa svojim WC-om. Nemam svoju obitelj i djecu, pa nisam imala taj stres odvajanja koji mislim da je jako značajan za one koji imaju obitelj. Ali tu opet dolazimo do vječnog pitanja da li je odvojenost od obitelji lakše podnositi muškarcu ili ženi? Sigurno nije lako niti za jedne niti za druge.

Što se događa kad pomorkinja zatrudni?

S brodarskom kompanijom se možete dogovoriti da vas neće biti godinu dana ili koliko već mislite uzeti porodičnog dopusta, i da ćete se nakon toga vratiti nazad. Smatram da nitko ne bi trebao biti osuđivan ako ima želju nastaviti ploviti i kad postane roditelj. Ali treba imati partnera i obitelj koja će vam pružiti podršku ako se kao majka bebe želite vratiti na brod. Ne mogu reći da je to nemoguće. Imam nekih kolegica i poznanica koje su uz svoj privatni obiteljski život uspjele i u pomorskom svijetu i već su došle do titule kapetana. Interesanto je da se žene majke redovno pita da li smatraju da nešto propuštaju. Naravno da propuštaju. I na njima je da izaberu da li je to nešto s čim one mogu ili ne mogu živjeti. S druge strane, muškarce koji su očevi nitko ne pita da li oni nešto propuštaju. A propuštaju, i svaki će pomorac koji je dugo godina plovio reći da mu je žao što je propustio rođendane i neke dijelove odrastanja svoje djece.

Dakle, praktički se obrnula slika bijele udovice. Sada je muž taj koji ispraća ženu i čuva djecu dok pet-šest mjeseci čeka ženu da se vrati s mora?

Danas su ti ugovori kraći nego što su bili prije. Ako želite biti više doma i imati kraće ugovore ili ploviti bliže kući, onda sukladno tome tražite kompanije koje će vam to omogućiti. Prilagođavate posao koliko možete. Nije nemoguće. Bitno je samo da, isto kako je to potrebno i muškarcu, i žena kao roditelj ima podršku partnera i obitelji.

U tako malim sredinama dolazi do simpatija koje stvaraju napetosti. Na poslu na kopnu ti muško ženski odnosi bili bi normalni, ali na brodu, gdje je malo mjesta i treba puno toga odraditi i treba se posvetiti dužnostima, može doći do problema.

Postoji li pravilo da članovi posade na brodu ne smiju imati romantične odnose?

Istina je da dolazi do romansi, i sigurno da bi svaki barba htio da do takvih odnosa ne dođe. Ali on to ne može spriječiti. Svi smo mi ljudi. Kao što se može dogoditi da se nešto rodi između dvoje ljudi na kopnu, tako se dešava i na brodu. Ako se radi o nekakvom cruiseru, to će biti olakšavajuća okolnosti, jer na tim je brodovima ipak puno više ljudi, puno je veća i mješovitija posada nego na trgovačkom brodu s kontejnerima gdje je u zajednici s 25 muškaraca bude npr. samo jedna žena. No, u konačnici je to stvar dvoje ljudi koji bi se trebali postaviti tako da ono što je između njih ne smije utjecati na posao i da moraju ostati profesionalni.

Čula sam slučajeve gdje bi kompanije uzimale žene na brod pa bi se dogodio takav neki ljubavni odnos koji bi ipak utjecao na rad i nekakvu sinergiju timskog rada na brodu. I onda je zaključak priče bio „radije nećemo uzimati žene“. Smatram da je to posve krivi odnos jer se automatski okrivljuje ženska osoba, a za te je stvari ipak potrebno dvoje. No, to su ipak iznimke.

Mislim da u tako jednom malom kolektivu kakva je brodska posada, nije loše imati i žensko društvo. Jer ipak smo mi društvena bića i to sve skupa čini jednu prirodnu sredinu. Ono što sam ja doživjela je bilo da je kolegama muškarcima bilo drago imati ženu na brodu. I da to stvara jednu lijepu energiju i druženje. Uvijek je lijepo vidjeti lijepo lice i čuti ugodan glas.

Kriza je kadrova u pomorstvu. I žene postaju poželjni zaposlenici. Prije 8 godina vaša sugrađanka, Zadranka Petra Prosenica, javnim se pismom obratila Vladi jer su je u Tankerskoj plovidbi Zadar odbili zaposliti na brodu jer je žena. Mislite li da se danas tako nešto više ne događa?

Sjećam se te priče. Tada sam ja već plovila. I bilo mi je žao što je kolegica naišla na zid u domaćoj tvrtci. Ono što sam ja čula je da se to i kod njih u međuvremenu promijenilo, kao i svugdje u svijetu. Težak je taj prvi susret s kadetima. Svi počeci su teški, ali pogotovo kad ulazite u svijet za koji netko smatra da vam tu nije mjesto.

Da se vratimo na uvjete rada na brodu. To su dežurstva koja traju i po 12 sati?

Ja sam bila časnik palube na trgovačkom brodu. Kao časnik palube imate unutar 24 sata dvije gvardije po 4 sata. Gvardije su vam raspoređene ovako: prva je od 8 do podne i od 20 do ponoći, drug od ponoći do 4 i podne do 16 sati, a treća od četiri do osam i 16 do 20 sati. Takozvana pasja gvardija, koju svi mrze, je od podne do 16 i od ponoći do 4. To vam je gvardija od seconda. A ove druge koje vas dopadnu su bolje. Ako vas dopadne od osam do podne i od 20 do ponoći, to je super, jer je ta gvardija najviše prilagođena čovjekovom bioritmu. U ovim drugima taj svoj bioritam poprilično izokrenete. Meni je najgora gvardija od 4 do 8. Na to se nikako nisam mogla naviknuti. Još nekako popodne, ali naviknuti organizam da se diže u 3 i po jutro? Teško!

Naravno, nije nemoguće. Čovjek se na sve navikne. Stvar je psihičke spremne da vi sebi kažete: „To mora biti tako. Odradit ću i to kako treba.“

Kako ste spavali na brodu? To je svima veliki problem.

Sna uvijek fali. Teško da ćete se vi tijekom tih nekoliko mjeseci koliko vam traje ugovor baš naspavati. Uvijek je nešto. Ali čovjek se prilagodi. Imate te dvije gvardije, ali to nije jedini vaš posao u 24 sata. Uz to se ili bavite administracijom, održavanjem sigurnosne opreme, a secondo se bavi kartama, bolnicom, navigacijskim uređajima. Uz sve to imate i manovre. Pogotovo je to istaknuto kod kontejnerskih brodova koji imaju jako puno luka, a malo navigacije. A luke su vam uvijek najstresniji dio posla. Navigacija je još najbolji dio posla, mada je i ona danas vrlo stresna u nekim područjima. Recimo, ja sam bila plovila konstantno na relaciji Azija – Europa. To vam je najprometnije plovidbeno područje na svijetu, a o Kini da i ne pričamo. Tu je navigacija stvarno, stvarno stresna. Posebno noćna plovidba. Kina opskrbljuje cijeli svijet i teško je opisiva brodska prometna gužva, plus mnoštvo njihovih ribarskih brodova. Tamo je totalni kaos i navigacija je veoma zahtjevna. Plus, imate i visoko rizična područja na kojima morate biti posebno oprezni zbog pirata. Kad sam ja prije 10 godina započela ploviti, Somalija je još uvijek bila aktualna. Visoko rizična područja bila su obilježena točnim koordinatama gdje ste morali imati dodatnu stražu. Sada se to područje smirilo, no vidimo da je Crveno more postalo crna točka, uz Zapadnu Afriku koja je to već godinama. Sve to nabija vam dodatni stres. Brod je specifična psihološka sredina koju možete ili ne možete podnositi. Hoćete li to moći ili ne, po meni nije stvar posla nego osobnosti svakoga od nas.

Kad vam je bilo najteže podnositi to sve? Obično u nekom periodu dulje plovidbe dođe kriza kad ne možeš dočekati kopno. Meni je bilo najteže negdje nakon pola puta, a onda sam počeo brojati dan po dan da izdržim do kraja.

Kad dođete na brod, puni ste elana i sve je lako. Onda prođe neko vrijeme, pa kad osvijestite da ste tek na prvoj trećini i da trebate još dvije trećine odraditi, nastupi mala kriza. Ali nekako si to posložite u glavi, nema vam druge. Pomorski posao je lijep, iako ima svoju tešku psihološku stranu jer nakon posla ne idete kući nego ste zatvoreni na nekom brodu. Praktički zatvoreni, jer danas pomorstvo nije ono što je nekad bilo, recimo u vrijeme moga djeda. Oni su tada boravili u lukama po mjesec dana. Danas ste u lukama po 24 sata. I uz to imate gvardije, imate obaveze i nemate nikakvih izlazaka. Provodi u lukama više ne postoje. Da ne govorimo o drugim tipovima brodova, recimo LNG, gdje uopće ne dolazite u dodir s kopnom nego vas vežu za neku bovu ili neki terminal. Ukrcaj, iskrcaj i hvala, doviđenja. Najteže je to što ste na brodu zatvoreni i svjesni da nemate kamo poći.

Zato se odlučili vratiti na kopno?

Nakon pet godina plovidbe, došla sam do točke odluke hoću li se nastaviti baviti tim poslom ili ću se baviti nečim drugim. Stvorila se prilika da se prijavim za asistenta na Pomorskom odjelu Sveučilišta u Zadru. Već i prije sam bila njihov vanjski suradnik. Kad bih sišla sa broda i bila doma, odradila bih vježbe za koje su me odredili. U periodu kada sam počela razmišljati što ću dalje, oglaseno je radno mjesto za asistenta, prijavila sam se i moja je priča krenula tim smjerom.

Kakav je omjer spolova među vašim studentima? Što o karijeri na brodu govorite svojim studenticama?

Na Zadarskom sveučilištu imamo smjer nautike i brodstrojarstva. U nautici uvijek bude više žena, skoro pola, dok u brodstrojarstvu bude jedna ili nijedna po generaciji. Djevojkama koje su naše studentice nastojimo poručiti i tijekom studija, i kroz događanja vezana uz obilježavanje Međunarodnog dana žena u pomorstvu, da se ne srame ako je to karijera koju one žele. Nemaju se čega sramiti niti ih itko ima pravo osuđivati ako one smatraju da je to njihov životni put. A ako u nekom momentu shvate da to ipak nije njihov životni put, i to je isto u redu. Volim pričati sa svojim studentima, i muškim i ženskim, i iz prve ruke im prenositi svoja iskustva. Posebno je važno prenijeti im da je pomorstvo struka koja se vrlo brzo mijenja pogotovo što se tiče digitalizacije i automatizacije, moramo se konstantno prilagođavati i usavršavati neke nove vještine. To je zapravo jedan kompleks cjeloživotnog učenja.

#MaritimeWomenPhotoShare

Povodom Međunarodnog dana žena u pomorstvu Međunarodna pomorska organizacija pozvala je žene u pomorstvu da na društvenim mrežama podjele svoje fotografije s brodova na društvenim mrežama s hashtagom MaritimeWomenPhotoShare. Evo izbora fotografija koje prikazuju žene svijeta u pomorstvu:

ŽENA NA BRODU: Od zlokobnice kojoj nije mjesto na brodu do gusarske kapetanice

Marija Grčić Sultanija, prva hrvatska žena-mornar plovila je odjevena kao muškarac

Sava i Jolanda: Našim prvim pomorskim časnicama uredbom je 1953. zabranjen rad na brodovima

Renata Horvat, prva Hrvatica i pripadnica slavenskoga roda i naroda koja je sportskom jedrilicom kao mornar oplovila svijet

ALENKA ALUJEVIĆ: Supruga, majka, domaćica, regatna jedriličarka i osebujna charter skiperica

Ariana Percan, profesionalna ribarica iz Raklja: “Bavit ću se ribolovom sve dok ima ribe”

DARIJA JURKO, prva kapetanica bojnog broda u Oružanim snagama RH: Karijera za primjer budućim časnicima i časnicama HRM

